

זרקור על:

המרי המוסלמי באפגניסטן נגד הרודנות הצבאית הפרו-סובייטית

הקנאות המוסלמית עלולה לעלות גם על "גג העולם"

— מאת ד"ר עמיחוד ישראלי —

המרי המוסלמי נגד הרודנות הצבאית הפרו-סובייטית, המתחולל עתה באפגניסטן חסב את השמות-לב העולם אל מדינה זו, החולשת על מישורי-הענק של תתי-היבשת ההודית ושעל כן אפשר לכנותה, "העניים של אסיה". הכלי-ארץ זה משמש כנקודת תצפית לטוביטס כנגד ההררי הצפוני-מזרחי של המזרח-התיכון, וכעמדת גיחה לעבר שפלותיה של תתי-היבשת ההודית. מלבד זאת, מהווה מדינה זו אופציה מאוימת לאיגוזה מהמורה של איראן, ומשום כך תומך משטרן של החמוני עקשין במרוי המוסלמי נגד המשטר הפרו-סובייטי באפגניסטן.

אפגניסטן, אחת המדינות הנידחות והנחשלות ביותר בעולם, שוכנת בירכתי הרמה האיראנית. מזהית למדינות-המלה האזמים של איראן, וללא כל מוצא לים. כמדינה הררית מובהקת, וכתה היא לתואר המופקס "גג-העולם", שכן חוטה-השיירה הטופוגרפית שלה מתחיל במזרחה, ברמת פאמיר, הצומת ההררי הסבוך והגבוה ביותר בעולם (שיאים מתנשפים מעל 7.5 ק"מ), מעל 7.5 ק"מ).

רמת-פאמיר מקשרת את תחומי אפגניסטן עם הרי ההימלאיה הענקיים, המשתרעים בין הודו לטיבט. מערבית לרמה זו משתרעת כלפי מערב טור ההררי גירבה, שאורכו מגיע ל-700 ק"מ ויותר. טור זה, הרי הודו-כוש, מתנשא בפסגתו מעל ל-7.6 ק"מ, ואילו גובה אוכפיו — מעבריו הטבעיים, שעליהם טיפסו שירותי-משא. עלת על חמישה ק"מ. בהרי הודו-כוש מצויה פרשת חמים בין הנהרות האינדוס, השאמור והאמו. קניונים אדירים מבהירים את המערבת ההררית הנישאה הזאת לטורי-משנה, קשיי-מעבר ועטויי-שלג. קרונוני-עוד נרחבים מתפשטים עם השנותים במדינות, ועל כן מעבירים והאוכפים ההרריים בגיורה זו הם מתגבתיים בעולם.

מפת אפגניסטן ושכנותיה
אחת המדינות הנידחות ביותר בעולם שוכנת לטור ההררי הגירבה, שאורכו מגיע ל-700 ק"מ ויותר. טור זה, הרי הודו-כוש, מתנשא בפסגתו מעל ל-7.6 ק"מ, ואילו גובה אוכפיו — מעבריו הטבעיים, שעליהם טיפסו שירותי-משא. עלת על חמישה ק"מ. בהרי הודו-כוש מצויה פרשת חמים בין הנהרות האינדוס, השאמור והאמו. קניונים אדירים מבהירים את המערבת ההררית הנישאה הזאת לטורי-משנה, קשיי-מעבר ועטויי-שלג. קרונוני-עוד נרחבים מתפשטים עם השנותים במדינות, ועל כן מעבירים והאוכפים ההרריים בגיורה זו הם מתגבתיים בעולם.

מסחר ודרכי-חידרה לצבאות ולכובשים שונים. כאן עברו צבאותיו של אלכסנדר-מקדון בדרכם לתתי-היבשת ההודית, ומעברים אלה ודומיהם שימשו גם את פרסיו של טימוור-לבק המונגולי, בפריצותיהם בימי הביניים.

כלפי מערב משתפלים קימעה הרי הודו-כוש לגבהים ממוי צעים של איבכה ק"מ, בעוד שהמעברים ההרריים כאן מצויים בגבהים בני 2,400 מ' בלבד. אלו שימשו מאז ימי קדם נתיבי

רוב מוסלמי

רק בשולי הרי הודו-כוש ושולחנותיהם מצויות רמות ושפ" לוח, בדומה לתורכיסטן האפגנית. באגפה הצפוני-מערבי של המדינה (200 מ' מעל פניהים), או ברומה למדיבר-החולות של רמת-פאמיר, באגפה הדרומי-מערבי של המדינה (כ-500 מ' מעל פניהים), כאן טבעי הוא, שאזורי השוליים הללו, התוחמים כפאקיסטן, כבירות-המעצמות ובאיראן המתאפיינים במעברים טבעיים, מקורים את מיקבצי-האוכלוסין הדלילים של אפגניסטן. אלה נאמדים ב-12-15 מיליון נפש, בעוד ששיטת החילול של המדינה עלתה על 650,000 קפ"ר, היינו כשני שלישים משטחה של מצרים.

עם אוכלוסיה רב-גונית מבחינה אתנית ולשונית, חלקה שבטי-נודדים, קשה לרבר על "עם אפגני", או על "שפת אפגנית". האומדנים הגסים מצביעים על 90 אחוזים מה אוכלוסין המשתייכים למוצא הודו-אירופי, ועל 10 אחוזים אחרים הנמנים עם הקבוצה האתנית המונגולית. לפי הקרטריין האתני-שבטי, מתחלקים תושבי אפגניסטן כולקמן: 64 אחוזים שייכים לטבעי ה"פאשטי", המפורסמים בשבטים אלה הינם הפתחאנים, גורמו צורת צרורות לבריטים, שליט הודו במבנה, במלחמותיהם ובגלותיהם בספר הצפוני-מערבי של תתי-היבשת ההודית (מצבר סין-בר). גם "הקבוצה-היהודית" מעורבת במסורת הפתחאנית, שכן שבת זה רואה עצמו כשרידי וכצאצא לעשרת-השבטים האבודים. הטאג'יקים, 36 אחוזים מהאוכלוסין הם ממוצא פרסי, מתגוררים במערב, ערים הראשית היא הראט והם מהווים את היסוד העירוני העיקרי במדינה, ראו לציין, כי לאחיהם בברית-המעצמות, רפובליקה סובייטית משלהם (טג'יקיסטן). הוא הדין באובובקים האפגניים (כשישת אחוזים), שבטי החוואה (כשלושה אחוזים) נודדים ברמת המרומית של המדינה. מוצאם — מונגולי, הם דוברי פרסית, ורובם ככולם שסיקים במדינה ובקלאות. האובובקים המתגורר רים בצפון המדינה, דוברים שפת טורקי-מונגולית, ובקרבם נודדים גם שבטים טורקנים קטנים. שבט מיוחד ויוצא דופן הינו שבט הכאפרי, העל לסרוגין באזורים הרריים, צפוני-מזרחית לכאובל הבירה, הכאפריים בולטים בגן ערם ושערים הכהיר, ומוצאם הודו-אירופי. התאסלמותם הוא עניין לדרות האחרונים בלבד.

שתי השפות הרשמיות במדינה הן ה"פאשטי" והפרסית. שפת הפאשטי מורכבת מניבים פרסיים מורחבים, ומתובלת ביסודות לשוניים מהעצמות ומשפת האורדו. שפה אחרונה זו היא חלקן הנפוצה כפאקיסטן. מבחינה דתית, הרוב המכריע של אוכלוסי המדינה ושבתיה הינם מוסלמים-סוניים, בניגוד לאיסלאם-שיעי שהיכה באיראן, שנתנה המערכת הגדולה של אפגניסטן.

מוקד אינטרסים

אפגניסטן, ששומעה במרוצת המאה ה-19 במאבקם פנימיים בין מושלים, שבטים וסיעות שונות, הפכה בהדרגה למדינת חסות בריטית. הבריטים התערבו מדינית וצבאית במתרחש באפגניסטן הבריחה כל אימת שהשליט המקומי גילה עוינות, או משעה שגברה ההשפעה הרוסית ונשקפה סכנה לתת-היבשת ההודית שיהיה בשליטה בריטית. לאחר שתי המלחמות האפגניות (1839 — 1842, 1879—1878), הצליחו הבריטים לתחום ולמסד את הגבול ("קו דיווראנד") בין אורז הטבעיים שבספר-הצפוני-מערבי של הודו לבין אפגניסטן, אולם, רוסיה הצארית לא זנחה את מאווייה להשתלט על אפגניסטן. מאבק המעצמות שנישט באסיה-המרכזית כלל את פרס, אפגניסטן, נסיכויות ההימלאיה וטיבט. בשנת 1895 הושג הסכם בריט-רוסי על החוויית הגבולות ברמת פאמיר — "גג-העולם", נקבע טריז אפגני שמוק במעלה רמת פאמיר. בואכה הגבול הטיבטי-מערבי וטוקסטן הסינית. חציצה זו הפריד פיסית בין תחומי רוסיה (טאג'יקיסטן הרוסית) לבין תתי-היבשת ההודית (שבשליטה בריטית).

זמיוע כלכלי, הגלגל התה"ן אפוא, לטובת יוטיה ה"ן שוביטית, שותכה על תח"ן ידירות וסיעו עם אפגניסטן בפרבראר 1921 בדומה לחוים שנתחמו הלגן עם פרס ותור"ן כיה.

חיס אפגניסטן — ברית
המועצות התחילו להדרגה, ו" הפכו למורשלים וליצבים, בניגוד לחיס ברית-המועצות עם פרס וטורקיה. השלים אפגני-אללה, הפתח"ן עצמ"ן ב"1926, נ"סאה, ניסח לחקות את דוגמת אטא-טורק בתור"ן כיה התרשה אולם מאמצים המודרניזציה שלו הושמו ל" אל על י" ראש-הדת ומקד"ן הכוח השבטיים-הפאודאליים, גם ירשו, מפקד הצבא דא"ן מוחמד נאדר שאה, לא הא"ן ריך בשלטון, ב"1933 נרצח נאדר שאה, ואילו בנו, מוחמד זאחר שאה, החזיר את המיש"ן טר לשמרנות איסלאמית-פ"ן אודאלית. הארץ נסגרה כמעט כליל להשפעת חוץ, ושקיע"ן מחדש להשכת ימי-הביניים.

עמדת תצמית

גם במלחמת-העולם השניה שמרה אפגניסטן על נייט"ן ראלותיה והסתרתה. המשטר הפנימי נותר כמלכת אטוק"ן ראשית הנשענת על ניצ"ן ה"ן שבטים המכוילים וראש-הדת. עמדת השלטון כבאבול צידה בנייטראליות המסורחית בין שתי המעצמות — ברית-ה"ן מועצות ובריטניה, א"ן ישראל-ית זו התמוגה באורח-טעי"ן עם הנייטראליות-המוציה של מדינות הגוש השלישי באסיה ובאפריקה במרוצת שנות ה-50 ית-60, אולם, ההשפעה הסוב"ן ייטת החחוקה והתגברה מ"ן שעה שבויטינה פינתה את תתי-היבשת ההודית. השלטון הצבאי הזוכי באפגניסטן מטיל יתבו על סרוע צבאי ו" כלכלי מברית-המועצות. דא עקא, שדווקא המהפכה החומ"ן ייניטיט באיראן מחד גיסא, הליים-הקנאים באיראן מאיד"ן יוסא, הציבו אתגר חמור ב" יתר לדיקטטורה הצבאית כלאבול, הנשענת, כא"ן מור, על הכידורים הסוביי"ן טיים, מרי מוסלמי באפ"ן גאניסטן, שמרבי"ן אוכלוסי"ן דביקים בקנאות בדת, וכל"ן ה"ן פד"ן את קצעות הצבאית על פיה, בתמיכתן האלקטיבית של איראן ופאקיסטן, ובסיעו אותה מד"ן סין ורצות-הברית, ואולם, המכוישים להוטים ל"ן העליק את אחוזים המודרניז"ן צבאית בחיזום, "גג-העולם" עברום — זו עמדת תצמית-ו"ן גיחה לעבר שפלותיה של תתי-היבשת ההודית, וכן אופציה מאוימת לאיגוזה של איראן"ן החמוני-ניטיט. מאפתי-מזרח, במקביל עם הלהצים הסוביי"ן טיים — המוסויים המופעלים טיים על איראן מאגפה הצפ"ן גי.